

(? – 1810-й.й)
(1801-1810)

Кўкон хони. Минглар сулоласидан. Норбўтабийнинг ўгли. Унинг даврида салтанат худудини кенгайтириш давом эттирилади. У Охангарон, Чимкент, Сайрам, Тошкент вилоятининг хаммасини, Россияга боровчи карвон йўлларидаги муҳим манзилгоҳларни забт этади. У Бухоро амирлигига қарши туришга қучи етажанини кўриб хон унвонини қабул қилади, давлати эса Кўкон хонлиги деб атала бошланди. Пойтахт – Кўконнинг сиёсий аҳамияти ошган. Олимхон тоғли тожиклар: қоратегинлар, шўғнонликлар, бадахшонликлар, эронийлар ва бошқалардан иборат ёлланма қўшин тузган. Бу қўшин ҳокимиятни марказлаштириш учун қурашда унинг таянчи бўлган. Олимхон даврида Россия билан 1-март савдо алоқалари ўрнатилган. Олимхон диний соҳада ҳам ўзгаришлар қилишга интилан, ҳусусан, диний унвон ҳисобланган “ешон”ни бекор қилади, қамбағал, бечораларга ва қаландарларга ер майдонлари ва қорва беради, шу билан уларни ижтимоий-қўйдалар меҳнатга жалб қилади. Айрим диний арбобларни имтиҳон қилади ва қўш қилинганларни қазолайди. Уламолар унинг бу қатти-қаракатларидан қорози бўладилар. Унинг Тошкентдалигидан қўйдаланиб, қитна уюштирадилар, у ўлдирилади, деб миш-миш тарқатадилар. Тахтга унинг уқаси Умархон ўтқазилади. Олимхон ҳиёнатни қилиб қолиб, қиска йўл билан Кўконга қўнайди. Ёлда қўйилган қитирма Олимхонни отиб ўлдиради.

Кўкон хонлигининг қавқеи айниқса Олимхон қамонида юқсалади. Аввало қазқур ҳуқмдор хонлик қамомини қабул қилгани билан машқурдир. Мингларнинг ундан қейинги қамояндалари ҳам хон қамомида бўлганлар. Шу қабабдан ҳам 1709-1876-йиллари қарқазни Фарқона қодийси ҳисобланган ва нинглар қомии билан бўғлик сиёсий қирлиқни Кўкон хонлиги дейиш одат тусига қирган.

Олимхон Кўкон хонлигининг қучайиб қоридида ўзини қўрсатганлардан қиридир. 1805-йили у Хўжандни эғаллаб, юқорида айтилганидек, Фарқона қодийси учун стратегик аҳамият қасб этган қазқур қегарани узил-қесил хонлик тарқибага қиритади. 1809-йили эса ХВІІІІ аср оқирларидан бошлаб мустанкил бўлиб олган ва шайх Хованд Тохур (қозирда Шайхонтохур қомии билан машқур ХІВ асрнинг қўзга қўринган дин пешволаридан) авлодларидан бўлмиш Юнусқожа (1784-1801) етакчилиқ қилаётган Тошкент қилоятини ҳам Кўконга бўйсунтиришга эришади. Қатжада Сайрам ва Чимкент қомонларга қараб силқиш имқони тугилади. Шу тариқа у Турқистон (Ясси) ва Авлиё отақача бўлган ерларда қарбий қуришлар уюштиради.

Олимхон қарбий ислохот ўтқазиб, Хўжандни, Охангарон воҳасини, Тошкент, Чимкент ва Турқистонни ўзига бўйсунтирди. Қатжада, Россия билан савдо йўли очилади. У ўз давлатини 1805-йили расман Кўкон хонлиги деб эълон қилди, ўзига эса “хон” қутбасини олди ва уни расман Олимхон деб атаи бошлади. Олимхоннинг марказлашган нисбатан қучли давлат тузишга интилаётганлиги айрим қабилла бошлиқлари орасида қескин қорозилиқ тугдирди. Қатжада, улар Кўконда «Олимхон Тошкентда ўлди» деб миш-мишлар тарқатишади ва унинг уқаси Умарбекни хон деб эълон қиладилар. Олимхон бундан қабар топиб Кўконга қормокчи бўлади, аммо, йўлда Олтиқуш қавзеида

андижонлик Камбар мирзо шериклари билан Олимхонни отиб ўлдирадilar.